

УДК 37.035.4

DOI: 10.31376/2410-0897-2023-1-51-316-322

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Федоров Ігор Олександрович

асистент кафедри історії, правознавства та методики навчання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: mr.fedorov@i.ua

ORCID ID: 0000-0003-0785-1468

Досліджено проблеми та методи патріотичного виховання української молоді на основі національних та європейських цінностей, поваги до національних символів, готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України. Результатом патріотичного виховання є формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей: поваги до національних символів; участі в громадсько-політичному житті країни; верховенства права; толерантного ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Ключові слова: патріотичне виховання, професійна підготовка, суспільство.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні в умовах розв'язаної росією війни, потребують нового підходу і нових шляхів до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Ідеалом виховання є різнобічно та гармонійно розвинений, національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин-фахівець, здатний до саморозвитку та самовдосконалення [1].

Проблема патріотичного виховання розкривається насамперед у визначенні поняття «патріотизм». Які саме якості та цінності передбачає патріотизм? Деякі люди вважають патріотизмом просто любов до рідної країни, а інші – активну участь у житті. Нині, в час агресивної війни росії проти України, багато дітей і підлітків відриваються від історії та культури своєї країни, тому важливо вибрати саме правильний підхід до патріотичного виховання та привернути їхню увагу.

Протидія екстремізму та націоналізму. Прагнення захисту своєї країни та культури може іноді перерости в націоналізм і ксенофобію. Важливо навчити молодь розрізняти патріотизм та екстремізм та давати їм належну оцінку.

Водночас виникають труднощі співвідношення патріотизму та глобалізації. В умовах глобалізації багато людей вважають себе громадянами світу, а не лише своєї країни. Важливо навчити молодь знаходити баланс між любов'ю до своєї Батьківщини та повагою до інших культур та держав. Війна змінила світогляд більшості українців, але проблема національно-патріотичного виховання не стала менш актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея патріотизму завжди була і залишається основою консолідації суспільства, адже патріотизм є джерелом духовних і моральних сил та здоров'я суспільства, його життєздатності, які найбільш яскраво проявляються у переломні моменти розвитку, в періоди важких випробувань. Повноцінне життя в суспільстві і державі неможливе, якщо система виховання молодого покоління позбавлена моральних основ, любові до Батьківщини. Ця проблематика є актуальною для сучасних вітчизняних дослідників (О. Вишневський, В. Кузь, Ю. Руденко, М. Сметанський, М. Стельмахович, Б. Ступарик; К. Чорна та ін.). Психологічні аспекти формування етнічної самосвідомості – предмет досліджень І. Бега, Й. Боришевського, О. Киричука та ін. У тісному зв'язку з патріотичним вихованням дітей та молоді розглядаються питання полікультурного виховання, метою якого є формування етики міжкультурних взаємин. Зокрема, такий ракурс патріотичного виховання обґрунтували Н. Миропольська, Г. Розлуцька, О. Сухомлинська та ін. На сучасному етапі розвитку України виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей [1].

Історико-філософський аспект патріотизму передбачає розгляд його як суспільно-історичного явища, обумовленого соціально-політичними, економічними, етнокультурними та іншими характеристиками конкретного суспільства. Зауважимо, що на проблему патріотичного виховання і його роль у формуванні людини звертало увагу багато українських мислителів різних поколінь та поглядів від часів Київської Русі до сучасності [3, с. 76]. Видатні українські філософи-мислителі Г. Сковорода, Т. Шевченко, П. Юркевич, К. Ушинський, І. Франко, О. Духнович, Я. Чепіга у своїх творах визначне місце відводили патріотизму українського народу, а саме: любові до Батьківщини, до рідної мови, до свого народу; повазі до історичного минулого; формуванню національної свідомості. Серед досліджень, проблематика яких торкається підготовки майбутнього педагога до патріотичного виховання, варто

зазначити наукові праці І. Албутової, А. Леоненка, С. Терпелюк, Т. Філімонової та ін. Ефективні форми, методи і засоби формування національно свідомого громадянина-патріота запропоновано у методичних рекомендаціях для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків на уроках предметів гуманітарного і природничо-математичного спрямування авторами Н. Бондаренко, С. Косянчук, де надано конкретні рекомендації, наведено зразки завдань, що реалізують теоретичні положення.

Формування цілей статті. Актуальність теми обумовлена недостатньою теоретичною розробленістю проблеми патріотичного виховання в умовах воєнного стану та ведення агресивної війни з боку росії. Для того щоб соціально-культурна діяльність могла забезпечити ефективне вирішення цих завдань, необхідно прищеплювати молодому поколінню патріотичні якості, орієнтувати на патріотичні цінності, адже успішному здійсненню перешкоджають російсько-українська війна та деякі негативні тенденції в суспільстві, що проявляються у поведінці людей.

Виклад основного матеріалу. Основний пріоритет патріотичного виховання – формування ціннісного ставлення особистості до українського народу та Батьківщини. Патріотичне виховання – це процес формування в людини любові до своєї країни, її культури, історії, традицій та народу. Це важлива складова загального виховання, яка допомагає формувати у населення почуття громадянського захвату, яке приваблює до своєї країни та її символів, а також здатність до захисту її інтересів. Патріотичне виховання починається з дитинства і має продовжуватися протягом усього життя людини. Воно може розвиватися через різні форми: освіту, культуру, масову інформацію, наукові інститути тощо. Міністерство освіти і науки України затвердило Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. Про це йдеться в наказі МОН від 06.06.2022 №527.

Основні завдання патріотичного виховання відповідно до вищезазначеного наказу містять:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до військовослужбовця як до захисника України, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за неї як за національне багатство, основи життя на землі;
- формування толерантного ставлення до інших, народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідального ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму;
- розвиток духовності і моральності у суспільстві, утвердження традиційних сімейних цінностей [5].

Патріотичне виховання є важливим аспектом розвитку суспільства і формування національної гідності. Важливо, щоб воно було засноване на об'єктивному сприйнятті історії та культури своєї країни, а також повазі до інших народів та культур. Це процес формування патріотичних почуттів та переконань, любові та привілейованості до своєї країни, її історії, культури та традицій людини. Методи патріотичного виховання можуть бути розглянуті залежно від віку, соціально-економічного статусу, культурних та аналітичних характеристик людей, але загалом можна виділити кілька основних:

Історичні екскурсії та експедиції: це насамперед відвідування музеїв, пам'яток історії та культури, експедиції до історичних місць, де люди більше дізнаються про свою країну, її історію та традиції, адже, історія відіграє важливу роль у патріотичному вихованні, оскільки допомагає людям розуміти минуле своєї країни, її досягнення та проблеми, а також формує повагу та гордість за свою націю. Шляхом вивчення історії люди можуть дізнатися про події, що відбулися в їхній країні, та зрозуміти, як їхня нація стала тією, яка є сьогодні. Це може спостерігатися у вивченні історії державотворення, її культури, традиції, війни, економічних та соціальних трансформацій. Вивчення історії дозволяє також дізнатися про тих, хто зробив внесок у процвітання та розвиток їхньої країни, включаючи героїв, політиків, військових лідерів,

письменників, учених та інших людей, виявивши дію явищ на перебіг історії. Це може сприяти формуванню громадянської та патріотичної чутливості та підвищенню почуття схильності до країни. Крім того, вивчення історії дає можливість оцінки труднощів, що пройшли в країні, та знайдено рішення, які були прийняті для подолання цих труднощів. Це може допомогти людям зрозуміти надмірну єдність, працьовитість, повагу до закону та правопорядку, а також інші умови, корисні для успіху та процвітання України.

В основу системи національно-патріотичного виховання необхідно покласти ідею розвитку української державності як консолідувального чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності відіграє відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України, серед них: Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна та інші українські визвольні проєкти. На особливу увагу заслуговує формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, нове осмислення ролі Кримського Ханату як держави кримськотатарського народу, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею. Особливого значення набуває ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у ХХ-ХХІ століттях це ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності та ін.

В Україні патріотизм живиться прогресивними патріотичними традиціями українства, а також кращими зразками патріотичних традицій інших країн і народів, світового демократичного руху, збагачуючи їх історичними здобутками своєї вітчизни. утвердження у свідомості громадян України, насамперед, молодого покоління, ідей патріотизму, гордості за свою суверенну державу, готовності стати на захист істинної демократії, інтересів свого народу має стати сьогодні одним з найважливіших завдань нової системи патріотичного виховання [6].

МОН України здійснює роботу щодо внесення змін в українські освітні програми у зв'язку з російською воєнною агресією [7]. Так, зроблено акцент в **освітніх програмах та заходах, а саме:** це організація лекцій, дискусійних клубів, конференцій та інших заходів, пов'язаних із обраними, культурними та релігійними традиціями країни.

Освітні програми відіграють важливу роль у патріотичному вихованні, оскільки вони надають учням можливість вивчати історію, культуру та традиції країни, а також розуміють свою роль у її майбутньому. Вони мають бути збалансованими та об'єктивними.

Що ж до ролі церкви? Церква може відігравати важливу роль у патріотичному вихованні, оскільки вона має важливе значення для віруючих і не лише. По-перше, церква може сприяти формуванню патріотичних почуттів, які підкреслюють велику любов до своєї країни та її народу; може використовувати свої релігійні обряди та свята для підкреслення історії та культури своєї країни. По-друге, церква може служити установою для спілкування між людьми з різних верств суспільства та держав, сприяючи єдності та повазі людей, а це в свою чергу може допомогти у виявленні патріотичних почуттів, оскільки люди, які становлять частину спільноти, більш схильні любити свою країну та її народ. По-третє, церква може бути місцем для проведення патріотичних заходів та заходів, спрямованих на воєнні дії, ветеранів та інших груп, що перебувають у складі оборони країни; надихнути людей на активну участь у житті своєї країни та відчути себе частиною єдиного колективу. Зрештою, церква може допомогти людям зрозуміти свої обов'язки перед суспільством та своєю країною. Релігійні міркування, такі як любов до ближнього та допомога нужденним, можуть надихнути людей на активну участь у благодійних та соціальних програмах, спрямованих на підтримку народу та розвиток країни. Також слід пам'ятати, що релігія не є ліцензією на громадські злочини та операції з масами. Церква не може і не має бути інструментом в розпалюванні ворожнечі між народами та виправданням агресивної поведінки з боку держави-агресора.

Військово-патріотична підготовка: У рамках військово-патріотичної підготовки учні отримують знання про військову історію, державні символи, національні глави, традиції та звичаї своєї країни, навчаються навичкам, необхідним для служби в збройних силах, бути орієнтованими на місцевості, підготовці зброї, медичним навичкам і т. д. Військово-патріотична підготовка молоді допомагає краще усвідомлювати свою роль у житті суспільства, працювати у своїй ініціативі, лідерських лідерах якості та брати на себе відповідальність за дії. Ці навички можуть бути корисними у всіх сферах життя. Важливим аспектом військово-патріотичної підготовки є також формування в учасників поваги до законів та інститутів держави, а також до міжнародних та культурних цінностей. Це допомагає створити громадянську та патріотичну культуру, зберегти незалежність державної влади та національної безпеки. Складовою патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді

державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання учнівської молоді має проводитися комплексно, в єдності всіх його складників спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, Збройних Сил України, інших силових структур.

Культурно-мистецькі заходи: проведення виставок, концертів, театральних вистав, літературних вечорів та інших заходів, що мають культурну спадщину країни. Культурно-мистецькі заходи можуть бути ефективним методом патріотичного виховання, оскільки вони можуть допомогти людям краще зрозуміти свою культуру та історію своєї країни, почуття гордості та звички до своєї батьківщини, а також прищепити основні цінності, пов'язані з патріотизмом. Наприклад, у рамках культурно-творчих заходів можна проводити: тематичні виставки, присвячені історії та культурі країни, а саме тематичні матеріали Українського інституту національної пам'яті та партнерів. *Виставка «Україна. Війна в Європі»* – про історичні передумови сучасного російсько-українського протистояння, різні аспекти поточної фази війни після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, а також героїчний спротив українського народу, який тримає Україну в фокусі європейського інтересу. *Виставка «Кожен із нас – воїн»* – спільний проєкт Сил територіальної оборони Збройних сил України та Українського інституту національної пам'яті про історичну тяглість національного спротиву українців, а також про сучасних захисників України – бійців територіальної оборони. *Вулична виставка «Рашизм – це...»* створена спільно Українським інститутом національної пам'яті, Центром стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, а також Національним меморіальним комплексом Героїв Небесної Сотні – Музеєм Революції Гідності. Розкриває зміст та характерні риси квазіідеології – рашизму: культ «скреп» і культ вождя, імперський реваншизм і «победобесіє», агресивна пропаганда та ксенофобія, розповідає про злочини, які здійснюють рашисти. *Виставка «Комунізм = Рашизм»* створена Архівом національної пам'яті (Галузевим державним архівом Українського інституту національної пам'яті). Містить 13 історій українців ХХ та ХХІ століть, які постраждали від радянської та сучасної російської влади. Історії проводять паралель між злочинами комунізму та рашизму й доводять, що методи, мотиви росіян зі знищення українців – розстріли, виселення, пограбунок, депортації, фільтраційні табори – не змінюються.

- театральні постановки та спектаклі, художні кінострічки що відображають історичні події або звертаються до традицій та культури країни та її героїчний спротив агресії росії, серед них:

1. **«Кіборги»** (2017) – про оборону від російських загарбників Донецького аеропорту. Режисер: Ахтем Сеїтаблаєв, сценаристка: Наталка Ворожбит.

2. **«Іній»** (2017) – литовсько-французько-українсько-польська воєнна драма про молодого литовця Рокаса. Режисер: Шарунас Бартас, сценаристи: Шарунас Бартас, Анна Коен-Янай.

3. **«Донбас»** (2018). Це 13 історій – художніх реконструкцій справжніх подій 2014 року, зафіксованих у журналістських репортажах, любительських відео та спогадах місцевих жителів на окупованих територіях сходу України. Режисер і сценарист: Сергій Лозниця.

4. **«Позивний Бандерас»** (2018) – гостросюжетний детектив про групу розвідувальників, які виконують операцію зі знешкодження російського диверсанта. В основі картини – щоденник нацгвардійця Сергія Башкова з позивним «Індіанець» та реальні історії бійців АТО. Режисер: Заза Буадзе, сценаристи: Сергій Дзюба, Артемій Кірсанов.

5. **«Іловайськ 2014. Батальйон Донбас»** (2019) – художній фільм, заснований на реальних подіях. Режисер: Іван Тимченко, сценарист: Михайло Бриних.

6. **«Наші котики»** (2020) – сатирична комедія про пригоди бійців АТО під час бойового чергування. Режисер і сценарист: Володимир Тихий;

- літературні читання, перегляд кінофільмів, пов'язаних із загиблими та культурою країною, а саме серія короткометражних документальних фільмів **«Жінки, які загинули за Україну»** цикл **«Нескорені»** – три короткі ролики, у яких про воїнів Української повстанської армії розповідають їхні нащадки, котрі нині на передовій боронять Україну від російської агресії. **«Історії місць війни. Ірпінь»** – відеофіксація спогадів людей, які пережили окупацію і стали свідками воєнних злочинів;

- науково-популярні лекції про національні досягнення та події;

- культурні програми та фестивалі, на яких демонструють національну кухню, національні костюми та звичаї, пісні.

Такі заходи можуть допомогти краще зрозуміти свою культуру та історію своєї країни, а також прищепити їм основні цінності, пов'язані з патріотизмом, такі як повага до свого родоводу, гордість за її досягнення, любов до своєї нації та культури, усвідомлення своєї національної приналежності.

Залучення до соціальних проєктів: участь у благодійних заходах, допомога нужденним, волонтерська робота та інші проєкти, які залучають людей зробити внесок на благо своєї країни. Один з варіантів використання соціальних проєктів для патріотичного виховання – це проведення проєктів,

спрямованих на вирішення актуальних проблем у суспільстві, таких як екологія, бідність, безробіття, охорона здоров'я тощо. Ці проекти можуть зробити внесок у спільне благо і в життя інших людей та в майбутнє своєї країни. Крім того, організація міжнародних проектів, які об'єднують учасників із різних країн. Ці проекти можуть допомогти зрозуміти, що їхня країна є частиною міжнародної спільноти і що вони вкладають свій внесок у вирішення світових проблем. Такі навички, як лідерство, командна робота та соціальна відповідальність, можуть бути важливими для їхньої майбутньої кар'єри та життя в цілому.

Спортивні заходи: Організувати та проводити фізкультурно-оздоровчі та спортивні заходи, що сприяють національно-патріотичному вихованню, на оздоровчих та культурних традиціях українського народу, які сприяють розвитку спритності й координації рухів, якостей швидкості, формуванню постави і т. д.

Сімейне виховання: Важливу роль у розвитку патріотичних почуттів відіграє сім'я. Справді, сімейне виховання відіграє важливу роль у розвитку патріотичних почуттів у дітей та підлітків. Сім'я є першим і найбільш впливовим соціальним середовищем для дітей, саме тут дитина отримує перші знання та уявлення про навколишній світ, про соціокультурні норми та цінності свого народу. Важливо, щоб батьки у своїх словах та вчинках демонстрували любов та повагу до своєї країни, її історії та культури. Для цього необхідно ознайомитися з природними традиціями, святами та звичаями, дізнатися про героїв та досягнення своєї країни. Також важливо виховувати толерантність та повагу до інших народів та культур, щоб розуміти та цінувати різноманітність нашого світу. Батьки можуть залучити дітей до участі у заходах, присвячених громадським святкам, відвідуванню музеїв, виставок тощо, які розширюють світогляд дітей та ознайомлять з культурною спадщиною своєї країни. Батьки мають допомогти своїм дітям навчитися поважати свою країну, її культурну та історичну спадщину, а також навчити їх бути відповідальними та громадянськими людьми.

Одним із напрямів **реалізації патріотичного виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та ведення росією війни проти нашої країни** є *вдосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання, а саме:*

- підготовка нормативно-правових документів з питань національно-патріотичного виховання молоді, внесення відповідних змін до законодавства;
- розроблення державних і громадських заходів з інформаційної безпеки, спрямованих на запобігання негативним наслідкам впливу інформаційної війни;
- розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих і на національно-патріотичне виховання молоді;
- підготовка комплексної програми військово-патріотичного виховання та нормативно-методичного забезпечення її реалізації з метою виховання здорового покоління, готового захищати національні інтереси та територіальну цілісність України;
- вироблення науково-теоретичних і методичних засад патріотичного виховання молоді: включення проблематики патріотичного виховання молоді до дослідницьких програм та планів наукових і навчальних закладів (через світову історію можна показати, як державність поновлювали інші народи, зокрема чехи та поляки; через зарубіжну літературу показати, як ці народи утверджували свою ідентичність; через дисципліни природничо-наукового циклу розкрити здобутки українців у науці і техніці, якими слід пишатися тощо, бо тільки цілісна і системна картина гарантуватиме досягнення мети Концепції);
- вивчення потреб молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;
- забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізичного і морального здоров'я, патріотично налаштованої зростаючої особистості;
- внести зміни в методологію викладання історії;
- внести зміни в освітні програми, а особливо підготувати методику викладання, нові підручники.

Висновки. Відтак, пріоритетним напрямом організаційно-педагогічної діяльності навчального закладу є індивідуальний підхід до виховання особистості, стимулювання її внутрішніх сил до саморозвитку та самовиховання, формування патріотизму. Патріотичне виховання – це розвиток особистості з високою національною самосвідомістю, готовністю до виконання громадянського, конституційного та професійного обов'язків. Саме тому професійна підготовка майбутнього фахівця передбачає не тільки розвиток його розумових та творчих здібностей, але й засвоєння системи загальнолюдських, національно-патріотичних цінностей та понять, що мають становити основу його культури. Патріотична вихованість розглядається як інтегральна цінність та духовно-моральна якість особистості, що виявляється в почутті любові до України, до її мови і традицій народу, у відчутті духовного зв'язку з ним, у моральній відповідальності за долю Батьківщини і готовності її захищати [4].

Актуальним залишається питання розроблення теоретико-методологічних основ навчання і виховання майбутніх фахівців у національно-патріотичному аспекті.

Список використаної літератури

1. Кульчицький В. Й. Патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутнього фахівця. *Вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. Вип. 1 (44). С. 89.
2. Савченко Л. Л. Патріотичне виховання дітей як один з пріоритетних напрямів виховної роботи у ДНЗ. *Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 22–23 трав. 2015 р. С. 65–69.
3. Кульчицький В. Й. Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 30. 76–78.
4. Вановська І. Актуальні питання щодо патріотичного виховання у вищій школі – погляд у майбутнє. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*. 2018. № 2. С. 19–24.
5. МОН затвердило нову концепцію патріотичного виховання. *Нова українська школа. Вебресурс НУШ*. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vyhovannya/> (дата звернення: 23.02.2023).
6. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Педагогічна газета*. 2000. 6 черв. С. 6.
7. МОН почало роботу над зміною деяких програм. *Нова українська школа. Вебресурс НУШ*. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-pochalo-robotu-nad-zminoyu-deyakyh-program/> (дата звернення: 23.02.2023).

PEDAGOGICAL METHODS OF PATRIOTIC EDUCATION UNDER MARTIAL LAW

Fedorov Ihor

Assistant at the Department of History, Jurisprudence and Teaching Methods
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *The question of patriotic education reveals itself, first of all, in defining the concept of «patriotism.» The desire to defend one's country and culture can sometimes evolve into nationalism and xenophobia. It is essential to teach young people to distinguish between patriotism and extremism and to give them a proper assessment.*

At the same time, there are difficulties with the relationship between patriotism and globalization. In the context of globalization, many people consider themselves citizens of the world, not just their own country. We must teach young people how to balance their love for their homeland and respect for other cultures and countries.

Purpose. *The idea of patriotism has always been and remains the basis for consolidating society because patriotism is a source of spiritual and moral strength and health of people and their viability, which is most clearly evident at turning points of development in times of difficult trials. Living fully in public and the state is impossible if the education system of the younger generation is devoid of moral foundations and love for the Motherland. The history and philosophy aspect of patriotism implies considering it a socio-historical phenomenon caused by socio-political, economic, ethnocultural, and other characteristics of a concrete society.*

Methods. *Analysis of psychological, pedagogical, and methodical literature on the topic in question, synthesis, comparison, induction and deduction, and analogy were used.*

Results. *Patriotic education begins in childhood and should continue throughout a person's life. It can develop through various forms: education, culture, mass media, scientific institutions, etc. Following the mentioned order, the main tasks of patriotic education are outlined.*

There are different methods of patriotic education depending on the age, socioeconomic status, and cultural and analytical characteristics of people, but in general, we can identify several basic methods:

Historical excursions and expeditions: visits to museums, historical and cultural monuments, and trips to historical sites where people learn more about their country, its history, and traditions. We can see this in the study of the history of the state, its culture, traditions, wars, and economic and social transformations.

The basis of the national-patriotic education system should be the idea of the development of Ukrainian statehood as a consolidating factor in the development of Ukrainian society and the Ukrainian political nation. Restoring the historical memory of Ukraine's long statehood traditions is a vital educational activity. The Ministry of Education and Science of Ukraine is also working to amend Ukrainian educational programs in response to Russian military aggression. Educational programs and events include the organization of lectures, discussion clubs, conferences, and other events to address issues related to the country's electoral, cultural, and religious traditions.

Military and patriotic training: In military-patriotic training, students gain knowledge of their country's military history, national symbols, national heads, traditions, and customs. They also learn the skills necessary to serve in such armed forces, such as terrain orientation, weapons training, medical skills, etc.

Cultural and artistic activities can be an effective method of patriotic education, as they can help people better understand the culture and history of their country, feelings of pride and habits of their homeland, and instill core values related to patriotism.

Involvement in social projects: participation in charity events, helping those in need, volunteer work, and other projects that engage people in contributing to the good of their country.

Sports events: Organizing events that promote healthy lifestyles and national identity.

Indeed, family upbringing plays an essential role in the patriotic feelings development of children and adolescents. The family is the first and most influential social environment for children; it is here that a child receives the first knowledge and ideas about the world around them, about sociocultural norms and values of their nation.

One of the ways to implement patriotic education of children and youth in the context of martial law and Russia's war against our country is to improve the legal framework for patriotic education, as emphasized in the article.

Originality. *The research is relevant due to the insufficient theoretical development of the problem of patriotic education in the conditions of martial law and aggressive warfare by Russia. The issue of developing theoretical and methodological foundations for the training and education of future specialists remains relevant.*

Conclusion. *Thus, we consider patriotic education to be an integral value and spiritual and moral quality of a personality, which is expressed in a sense of love for Ukraine, its language and traditions, a sense of spiritual connection with it, moral responsibility for the fate of the Motherland and readiness to defend it.*

Keywords: *Patriotic Education, Professional Training, Society.*

References

1. Kulchytskyi, V. Y. (2019). Patriotychne vykhovannia yak skladova profesiinoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia [Patriotic education as a component of professional training of future specialists]. *Visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Bulletin of Uzhhorod University*, 1(44), 89. [in Ukrainian].
2. Savchenko, L. L. (2015). Patriotychne vykhovannia ditei yak odyn z priorityetnykh napriamiv vykhovnoi roboty u DNZ [Patriotic education of children as one of the priority directions of educational work in preschool institutions]. *Proceedings from: Mizhnarodna Naukovo-Praktychna Konferencija «Suchasni naukovi doslidzhennia u psykholohii ta pedahohitsi – prohres maibutnoho» – International Scientific and Practical Conference «Modern scientific research in psychology and pedagogy – the progress of the future»* (pp. 65–69). Odesa, Ukraine. [in Ukrainian].
3. Kulchytskyi, V. I. (2013). Filosofsko-svitohliadni peredumovy rozvytku patriotychnoho vykhovannia v Ukraini [Philosophical and ideological prerequisites for the development of patriotic education in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 30, 76–78. [in Ukrainian].
4. Vanovska, I. (2018). Aktualni pytannia shchodo patriotychnoho vykhovannia u vyshchii shkoli – pohliad u maibutnie [Topical issues of patriotic education in higher education – a look into the future]. *Suchasni tendentsii rozvytku osvity y nauky: problemy ta perspektyvy – Modern trends in the development of education and science: problems and prospects*, 2, 19–24 [in Ukrainian].
5. MON zatverdilo novu kontseptsiiu patriotychnoho vykhovannia [MES approved a new concept of patriotic education]. (2022, 9 June). *nus.org.ua*. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiiu-patriotychnogo-vyhovannia> [in Ukrainian].
6. Kontseptsiiia hromadianskoho vykhovannia osobystosti v umovakh rozvytku ukrainskoi derzhavnosti [The concept of civic education of the individual in the context of the development of Ukrainian statehood]. (2000, 6 June). *Pedahohichna hazeta – Pedagogical newspaper*. [in Ukrainian].
7. MON pochalo robotu nad zminoiu deiakykh program [The Ministry of Education and Science has begun work on changing some programs]. *nus.org.ua*. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-pochalo-robotu-nad-zminoyu-deiakyh-program/> [in Ukrainian].

Отримано редакцією 20.03.2023 р.